

PROJEKTAS VP1-2.2-ŠMM-04-V-01-001
**„MOKYMOSI KRYPTIES PASIRINKIMO GALIMYBIŲ DIDINIMAS 14–19 METŲ
MOKINIAMS, II ETAPAS: GILESNIŠ MOKYMOSI DIFERENCIJAVIMAS IR
INDIVIDUALIZAVIMAS, SIEKiant UGDYMO KOKYBĖS, REIKALINGOS
ŠIUOLAIKINIAM DARBO PASAULIUI“**

**ISTORIJOS MODULIO PROGRAMOS
XI–XII KLASEI
„ANTIĖOS POLITINĖS TRADICIJOS IR LIETUVA“**

(35 val.)

KURSO PLANAVIMO VARIANTAS

V al.	Tema	Pagrindiniai klausimai	Mokinių pasiekimai
1	Įvadas	Kokio antikos politikos palikimo esama šiais laikais?	Ižvelgia ryšius tarp svarbiausių praeityje taikytų politikos principų ir dabarties politinių procesų, randa jų skirtumus.
2	Antika ir politikos sąvokos	Sąvokų <i>demokratija, diktatūra, respublika, imperija, federacija, plebiscitas, veto, senatas</i> kilmė. Šiomis sąvokomis įvardytų reiškinių esmė antikos pasaulyje.	Gali paaiškinti sąvokų <i>demokratija ir diktatūra</i> reikšmes antikos pasaulyje. Gali paaiškinti sąvokų <i>republika, monarchija, imperija</i> reikšmes antikos pasaulyje. Išvardija svarbiausius demokratinio valstybės sutvarkymo antikos pasaulyje požymius.
2		Valstybės valdymo (<i>monarchija, respublika</i>) ir režimo (<i>demokratija, diktatūra</i>) formos dabartiniame pasaulyje.	Ižvelgia ryšius tarp antikoje atsiradusių (<i>republika, monarchija, imperija</i>) ir vėlesnių laikų valdymo formų, nurodo jų skirtumus.
1		Antikos politikos palikimas ir dabartinis pasaulis: kas pasikeitė ir kas išliko?	Pateikia sąvokų <i>republika, monarchija, imperija</i> šiuolaikinių reikšmių apibūdinimus.
1	Antikos politikos palikimas ir LDK iki XVI a. vidurio	Imperijos ypatybės (antikos pasaulyje ir vėlesniais laikais)	Nusako sąvokos <i>imperija</i> sudedamąsias dalis, iliustruoja konkrečiais antikos pasaulio ir vėlesnių imperijų pavyzdžiais.
2		Imperinių požymių stiprėjimas LDK raidoje – suverenumas, teritorijos plėtra ir teritorinė ekspansija.	Apibūdina pagrindinius LDK politinės raidos ypatumus XIII–XVI a. pirmoje pusėje. Susieja tam tikrus LDK raidos XIII–XVI a. reiškinius su imperinės valstybės požymiais.
2		Imperinių požymių plitimas LDK raidoje – etninė ir kultūrinė įvairovė, metropolijos ir vyraujančios tautos išskyrimas.	Apibūdina pagrindinius LDK politinės raidos ypatumus XIII–XVI a. pirmoje pusėje. Susieja tam tikrus LDK raidos XIII–XVI a. reiškinius su imperinės valstybės požymiais.
2		Imperinių požymių stiprėjimas LDK raidoje – vadovavimo siekis tarptautinėje politikoje, imperinės savimonės klausimas.	Apibūdina pagrindinius LDK politinės raidos ypatumus XIII–XVI a. pirmoje pusėje. Susieja tam tikrus LDK raidos XIII–XVI a. reiškinius su imperinės valstybės požymiais. Formuluoja ir pagrindžia savo išvadą dėl galimybės viduramžių LDK laikyti imperine valstybe.
1	Antikos politikos palikimas ir Abiejų Tautų	Liublino unija sukurtos jungtinės Lenkijos ir Lietuvos valstybės pobūdis.	Įvardija Liublino unija sukurtos jungtinės Lenkijos ir Lietuvos valstybės valdymo ypatumus.

	Respublikos XVI a.vid. – XVIII a.pab.		
2		Federalizmo ir unitarizmo elementai Abiejų Tautų Respublikoje.	Formuluoja ir pagrindžia savo išvadą dėl galimybės XVI a. antros pusės – XVIII a. pabaigos Abiejų Tautų Respubliką laikyti federacine valstybe.
2		Monarchijos ir respublikos elementų derinimas Abiejų Tautų Respublikoje.	Randa monarchijos ir respublikos elementų Abiejų Tautų Respublikos politinėje sandaroje.
2		„Bajoriškosios demokratijos“ vertinimas antikos palikimo, to meto visuomenės ir šių dienų demokratijos aspektais.	Atskleidžia sąvokos „bajoriškoji demokratija“ turinį. Paaiškina, kodėl XVII–XVIII a. Abiejų Tautų Respublika vadinama „bajoriškosios demokratijos“ laikais. Iš XVII–XVIII a. žmogaus pozicijų paaiškina tuometinės demokratijos funkcionavimo ypatumus.
2	Antikos politikos palikimas ir Lietuva XVIII a.pab. – XX a.pr.	Carų Rusijos valstybės imperinis pobūdis. Lietuvos valdymas ir principo „Skaldyk ir valdyk“ taikymas	Gali paaiškinti svarbiausius XIX a. Rusijos politikos Lietuvoje epizodus. Remdamiesi Lietuvos istorijos faktais įrodo Rusijos valstybės imperinį pobūdį XIX–XX a. pr.
2		Antikos politikos palikimas ir Lietuvos valstybės atkūrimo projektai.	Išskiria reikalingą istorinę informaciją iš įvairių istorinių šaltinių, istorikų tekstų. Pateikia tiriamo reiškinio arba problemos skirtingų požiūrių vertinimus.
3	Antikos politikos palikimas ir Lietuva XX a. pr. – XXI a. pr.	Lietuvos Respublikos 1918–1940 m. konstitucinė raida. Lietuva tarp demokratijos ir diktatūros.	Pateikia pavyzdžių iš 1922, 1928 ir 1938 metų Lietuvos Respublikos konstitucijų, parodančių respublikinę valdymo formą. Nurodo Pirmosios Lietuvos Respublikos seiminio ir prezidentinio laikotarpių režimų pagrindinius skirtumus.
3		Lietuva dviejų imperijų – SSRS ir Vokietijos reicho – laikais Antrojo pasaulinio karo metais: priespaudos panašumai ir skirtumai.	Įvardija panašumus ir skirtumus tarp SSRS ir Vokietijos reicho režimų. Remdamiesi Lietuvos istorijos faktais įrodo SSRS ir Vokietijos reicho imperinį pobūdį antrojo pasaulinio karo metais.
2		Lietuva SSRS imperijos laikais. Valstybės imperinis pobūdis ir Lietuvos valdymas.	Paaiškina SSRS, kaip diktatūrinio režimo, požymius. Konkrečiais Lietuvos raidos po Antrojo pasaulinio karo pavyzdžiais iliustruoja diktatūrinės valstybės modelį. Remdamiesi Lietuvos istorijos faktais įrodo SSRS imperinį pobūdį XX a. antroje pusėje.

2		Lietuvos Respublikos nuo 1990 m. politinė raida: nepriklausoma valstybė ir dalyvavimas tarptautinėse bendrijose.	Pateikia pavyzdžių iš 1992 metų Lietuvos Respublikos konstitucijos, rodančių respublikinę valdymo formą. Pagal pasirinktus kriterijus palygina dvi XX amžiaus Lietuvos respublikas.
1		Kurso „Antikos politinis palikimas“ ir Lietuva apibendrinimas	Daro išvadas dėl antikoje atsiradusių pagrindinių demokratijos principų egzistavimo Antrojoje Lietuvos Respublikoje – nustato panašumus ir paaškina skirtumus. Kuria struktūruotą istorijos esė.

MOKYMOSI MODULIAIS REALIZAVIMAS

BENDRŲJŲ IR ISTORIJOS DALYKINĖS KOMPETENCIJŲ UGDYMAS ISTORIJOS MODULINIAME MOKYME XI–XII KLASĖJE

Pagal: http://www.upc.smm.lt/veikime/turinys/failai/kompetencijos_3.3.pdf

http://www.smm.lt/strategija/docs/vssi/090219/3%20sekcija/Ugdymo_teorija_ir_realybe.pdf

Švietimo įstatyme teigiama, jog kompetencija – tai mokėjimas atlikti tam tikrą veiklą remiantis įgytų žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų visuma. Bendrosiose ugdymo programose greta dalykinių kompetencijų taip pat yra ir bendrosios (mokėjimo mokytis, komunikavimo, pažinimo, socialinė, iniciatyvumo ir kūrybingumo, asmeninė bei kultūrinė). Bendrosios kompetencijos yra ypač reikšmingos asmens brandai, tolesniam mokymuisi ir būsimai profesinei karjerai. Jas kartu galima laikyti gyvenimo įgūdžiais, bazine mokyklos užduotimi.

Visos bendrosios kompetencijos yra vienodai svarbios. Jos apima visus mokomuosius dalykus ir yra bendros visam ugdymo turiniui. Akivaizdu, kad vien pamokose kompetencijų neišugdysi. Šis procesas turi vykti nuolat – mokykloje, neformaliame ugdyme, namuose.

Bendrosios kompetencijos yra glaudžiai susijusios viena su kita, papildančios viena kitą. Ugdant vieną kurią kompetenciją, kartu ugdomos ir kitos kompetencijos. Antai, gebėjimas surasti, atrinkti, apibendrinti informaciją, ją pasinaudoti ir perteikti kitiems yra vienodai svarbus ugdant mokėjimo mokytis, komunikavimo ir pažinimo kompetencijas.

Ugdant bendrąsias kompetencijas mokiniams siūlytinos teikiančios daug galimybių užduotys:

- reikalingos aktyvaus mokinių įsitraukimo;
- skatinančios kūrybingumą ir žinių taikymą;
- leidžiančios rinktis skirtingus atlikimo būdus;
- skirtos įvairių gebėjimų ugdymui ir įvairių pasiekimų lygių mokiniams;
- leidžiančios bendradarbiauti ir diskutuoti;
- teikiančios galimybių mokiniams pajusti pasitikėjimą savo jėgomis ir tapti savarankiškais.

Konkrečių kompetencijų aprašai ir jų siekimo būdai

Kompetencijos aprašas	Būdai siekti kompetencijos mokantis istorijos
Mokėjimo mokytis kompetencija	
<i>Poreikis mokytis, atsakomybė už savo mokymąsi, užsibrėžto tikslo siekis. Gebėjimas planuoti ir apmąstyti mokymąsi, išsikelti pamatuotus uždavinius. Savo mėgstamų mokymosi būdų, pakankamų ir tobulintinų gebėjimų, mokymosi pasirinkimo galimybių pažinimas.</i>	I. Užduotys, kurios mokiniams padeda suprasti, kokios asmeninės naudos jie gauna mokydami istorijos, kur praktikoje galės pritaikyti istorijos žinias ir gebėjimus, kokioms specialybėms įgyti reikalingas istorijos išmanymas. <...> II. Skirtingų pasiekimų lygio mokiniams skiriamos įvairaus sudėtingumo užduotys (nuo paprastų, vienos srities žinių ir vienos procedūros taikymo iki reikalalingų kelių sričių žinių ir gebėjimų taikymo). Pasirinkti gali būti teikiamos užduotys, kurioms reikia nuoseklaus: žinojimo (atkartojimo, apibrėžimo, apibūdinimo), supratimo (paaiškinimo, suskirstymo, interpretavimo), taikymo (pritaikymo, naudojimo), analizavimo (palyginimo, priežasčių ir padarinių nustatymo), apibendrinimo (neižastos situacijos išsprendimo, apžvalgos parengimo, hipotezės pateikimo), vertinimo (požiūrio kilmės nustatymo ir pagrindimo, pranašumų ir trūkumų nustatymo, argumentavimo).

	III. Užduotys, leidžiančios rinktis skirtingus mokymosi šaltinius, kad gautų tą patį rezultatą. IV. Užduotys, leidžiančios rinktis mokiniams tinkamą tempą ir blogai atliktą užduotį taisyti, kol bus pasiektas tinkamas rezultatas. V. Užduotys, leidžiančios mokiniams įsivertinti, ar buvo pasiekti mokymosi tikslai, nustatyti, kas mokantis jiems sekėsi geriausiai, o ko padaryti nesisekė.
Komunikavimo kompetencija	
<i>Konstruktivaus dialogo siekimas, atsakingas kalbos vartojimas. Įvairaus pobūdžio žodinių ir nežodinių pranešimų supratimas ir perdavimas, bendravimas atsižvelgiant į tikslą, adresatą, situaciją. Informacijos radimas, kritiškas vertinimas, apibendrinimas ir tinkamas jos pateikimas kitiems</i>	I. Darbas grupėse, kada vieni kitus dalimis moko savo išmoktos medžiagos. II. Projektinė veikla: komanda su skirtingais vaidmenimis – pvz., vadovas, redaktorius, fotografas, dailininkas, IT specialistas, medžiagos rinkėjas. Vaidmenų pasiskirstymas pagal polinkius – atliekant savo mėgstamą darbą galima šiek tiek susidomėti ir turiniu. III. Darbas grupėse, kada įvairiems grupės nariams pateikiama užduotis surasti informacijos apie tam tikrą objektą skirtinguose šaltiniuose, o paskui ją sudėti į vieną vietą ir apibendrinti.
Pažinimo kompetencija	
<i>Siekis pažinti save, domėjimasis aplinka, jos raida. Pažinimo metodų kryptingas pasirinkimas ir taikymas, nuoseklus, logiškas, kritiškas mąstymas, problemų analizavimas ir sprendimas, pagrįstų išvadų darymas. Gebėjimas aprašyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais ir kitomis priemonėmis.</i>	I. Užduočių, kurias atliekant reikia naudoti savo, savo šeimos, ar giminės istorijos faktus, pateikimas. II. Probleminių užduočių pateikimas. Problemiškumas – informacijoje esantys prieštaravimai.
Socialinė pilietinė kompetencija	
<i>Pagarba ir tolerancija įvairių kultūrų, socialinių ir amžiaus grupių abiejų lyčių žmonėms, savo ir kitų teisių ir pareigų žinojimas, savęs, kaip bendruomenės ir visuomenės nario, suvokimas. Konstruktivus bendradarbiavimas siekiant bendro tikslo, konfliktų valdymas, draugiškų santykių kūrimas ir palaikymas, pagalba kitiems.</i>	I. Užduotys, ugdančios empatinius gebėjimus – vertinti praeities reiškinius įvairiais aspektais – tos pačios problemos vertinimas jos amžininkų (priešininkų, sąjungininkų, skirtingo amžiaus, lyties, socialinės padėties, tikybos ir pan. žmonių) požiūriu. Gali būti ir dirbtinai konstruojama požiūrio „savininko“ charakteristika.
Iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencija	
<i>Idėjų sąsajų matymas ir naujų idėjų kūrimas, originalus mąstymas, patirties pritaikymas naujose situacijose, alternatyvių problemų sprendimo būdų numatymas. Atvirumas pokyčiams, aktyvus dalyvavimas įgyvendinant naujas idėjas, kitų įtraukimas.</i>	I. Užduotys, kurias galima atlikti įvairiais būdais, arba neturinčios vieno teisingo atsakymo užduotys. Taip skatinamas mokinių kūrybiškumas, saviraiška, suteikiama galimybė rinktis ir pasireikšti įvairių mokymosi stilių ir pasiekimų lygio mokiniams.
Asmeninė kompetencija	
<i>Teigiamas savęs vertinimas,</i>	I. Savęs, savo naujai įgytų žinių ar gebėjimų

pasitikėjimas savimi, mokėjimas sutelkti jėgas siekiant užsibrėžtų tikslų. Atsparumas nesėkmėms ir konfliktams, mokėjimas įveikti stresą, ieškoti paramos ir ją priimti. Sąžiningas ir atsakingas veikimas, gebėjimas numatyti savo elgesio padarinius, rūpinimasis savo ir kitų sveikata, saugus elgesys.	įsivertinimo lentelė temos arba pamokos pabaigoje.
Kultūrinė kompetencija	
Savo tautos, šalies, Europos ir pasaulio kultūros vertės ir tarpusavio ryšių supratimas. Savęs tapatinimas su Lietuvos ir Europos kultūra. Orientavimasis kultūrinėje erdvėje ir šiuolaikinių kultūros raidos tendencijų supratimas. Aktyvus dalyvavimas kultūrinėje veikloje. Savo estetinio skonio ugdymas ir kritiškas stereotipų vertinimas. Gebėjimas spręsti tarpkultūrinio bendravimo problemas.	I. Kultūros paveldo objektų, kultūros reiškinių, kūrėjų, kultūrinių skirtumų ir panašumų išryškinimas.

ISTORIJOS DALYKINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMAS

Dažnai literatūroje nurodoma istorijos dalyko kompetencijos viena iš aukščiausių išraiškų – istorinis mąstymas. Istorinis mąstymas įgyjamas per žinias, gebėjimus ir nuostatas, kurių įgyjama tam tikrose veiklos srityse. Nors gyvenime jos visos yra susijusios, tačiau dėl patogumo išskiriamos tokios keturios veiklos sritys:

- 1) istorinės raidos supratimas,
- 2) orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje,
- 3) istorijos tyrimas ir interpretavimas bei
- 4) istorijos supratimo raiška.

Veiklos srities aprašas	Būdai siekti kompetencijos
Istorinės raidos supratimas	
Svarbiausių istorinių įvykių, reiškinių ir procesų, lėmusių dabartinės visuomenės raidą, paaiškinimas; istorinių asmenybių poveikio visuomenės istorinei kaitai ir jų veiklos priklausomybės nuo epochos vertinimas.	I. Bet kurios užduotys pagal Bloom'o taksonomiją nuo žinojimo ir supratimo iki vertinimo.
Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje	
Įvairių epochų istorinių įvykių, reiškinių ir procesų analizavimas, ryšių tarp pokyčių skirtingose visuomenės gyvenimo srityse paaiškinimas atsižvelgiant į laiko ir erdvės mastą.	I. Užduotys chronologijos supratimui : I-1. laiko juostų (bendrųjų arba teminių) sudarymas; I-2. chronologinių arba sinchroninių lentelių sudarymas; I-3. pasaulio ir Lietuvos istorijos įvykių, reiškinių ir procesų priskyrimas istorijos laikotarpiams; I-4. savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos,

	Europos ir pasaulio istorijos įvykių ir reiškinių susiejimas. II. Užduotys su žemėlapiu: II-1. istorijos žemėlapiu, kaip istorinių objektų lokalizacijos priemonės, naudojimas; II-2. istorijos žemėlapiu, kaip žinių apie gamtos sąlygas ir žmonių veiklą šaltinio, naudojimas; II-3. istorijos žemėlapiu kaip priemonės nustatyti įvykių priežastis ir pasekmes naudojimas; II-4. Žemėlapiu, kaip istorijos šaltinio, iš kurio mokiniai nustato žemėlapiu autoriaus ir to meto visuomenės (ar jos dalies) pasaulėžiūrą, ideologiją, naudojimas.
Istorijos tyrimas ir interpretavimas	
Įvairiuose istoriniuose šaltiniuose, istorikų tekstuose esančios informacijos supratimas, jų tinkamumo atsakant į nagrinėjamus klausimus vertinimas; gebėjimas įvairiais požiūriais paaiškinti istorinę visuomenės praeitį, jos kaitos priežastis.	I. Užduotys: I-1. temai nagrinėti reikalingų (tinkamų) šaltinių atsirinkimas; I-2. informacijos apie istorijos įvykius ir reiškinius atsirinkimas iš istorijos šaltinių, jos palyginimas; I-3. kritiškas keleto skirtingų istorijos šaltinių vertinimas – jų atsiradimo laiko, autorystės, priežasčių ir skirtingo informacijos pateikimo nustatymas, patikimumo įvertinimas; I-4. šaltiniuose, istorijos tekstuose atsirinktos patikimos informacijos apibendrinimas.
Istorijos supratimo raiška	
Pasirengimas žodžiu, raštu arba naudojantis IT diskutuoti istorinėmis temomis, tinkamai vartojant sąvokas, argumentuojant savo teiginius ir pagrindžiant išvadas.	Užduotys: I. medžiagos atranka ir skirstymas pagal įvairius kriterijus; II. pristatymo planavimas ir realizavimas; III. diskusija remiantis istorine medžiaga.

ISTORIJOS DALYKINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMAS MODULIO PROGRAMOS XI–XII KL. „ANTIKOS POLITINĖS TRADICIJOS IR LIETUVA“ (35 val.) RENGIAMOJE MOKOMOJOJE MEDŽIAGOJE

IVADAS	
Pagrindiniai klausimai	• Kodėl reikia kalbėti apie antikos ir dabarties ryšius politinėje srityje? • Kur ir kokių antikos relikto politinėje srityje galima pastebėti šiandien?
Temos pristatymas	Klausimas, kokia yra antikos paveldo reikšmė dabarties žmogui, kyla kiekvienai naujai kartai. Atsakymai priklauso nuo to, ar toji karta antikinį paveldą pažįsta, ar sugeba pastebėti ir įvertinti jo poveikį dabarties gyvenimui. Gyvename Europoje. Samiuelis Hantingtonas (Samuel Huntington) teigė, jog Europą vienijantys požymiai yra: 1) antikos paveldas, 2) katalikybė ir protestantizmas, 3) kalbų įvairovė, dvasinės ir pasaulietinės valdžios atskirumas, teisė, socialinis pliuralizmas, atstovavimo institucijos, individualizmas. Susitelkime prie pastarojo požymio. Demokratija, žmogaus teisės ir laisvės – Europoje atsiradę reiškiniai. Viena vertus, vakarietiškos demokratijos ir laisvės ištakų reikėtų ieškoti senovės Graikijoje, VI a. prieš Kristų. Iš anų laikų ateina tradicinė laisvės samprata. Taip pat ji sietina ir su įstatymų viršenybe. Įstatymų nesilaikantiems asmenims taikomos numatytos sankcijos. Tai jau Romos tradicija. Taigi Vakarų demokratinė sistema paremta graikiškąja ir romėniškąja tradicija – laisvės, privačios nuosavybės ir įstatymų viršenybės principais. Kita vertus, yra nuomonių, jog šiandieninė, kartais vadinama tradicine, vakarietiškos laisvės samprata iš tiesų istoriškai yra gana naujas, tik kelių šimtmečių senumo reiškinys. Tokiu atveju šiuolaikinės demokratijos gimimas sietinas su XVIII a. antrosios pusės pokyčiais, dokumentais. Tik nuo XVIII–XIX a. laisvės samprata ėmė kisti, laužyti antikines tradicijas. Vadinasi, vienodai vertinti neįmanoma. Kiekvienas turi teisę rinktis savąjį vertinimą. Norint įvertinti, reikia išstudijuoti, kaip politinės istorijos reiškiniai kito nuo antikos iki mūsų dienų. Daug šiuo metu kalbame apie pilietiškumo, patriotiškumo stoką. Svarstoma, susiformavo Lietuvoje pilietinė visuomenė ar ne. Atsakymas priklausys ir nuo to, kurią Antikoje gimusią nuostatą pasirinkime. Pirmosios pilietiškumo sampratos susiformavo antikinėse graikų ir romėnų visuomenėse. Jose buvo anksti suvokta, jog individas kartais privalo aukoti savo egoistinę prigimtį visų bendram labui. Net buvo „išrastas“ priemonė, kaip tai padaryti – demokratinė santvarka ir respublikinė valdymo forma. Tuo pat metu susiformavo ir pilietybės institutas. Jis suteikė galias ir teises individui – laisvam valstybės piliečiui. Senovės visuomenėse susiklostė ir dvi skirtingos pilietiškumo tradicijos – pilietinė dorybė ir pilietinis visuomeniškumas. Pilietinė dorybė pabrėžia visuotinį, visuomeninį pradą ir savo privačių interesų atsižadėjimą bendrųjų interesų labui. Ji apibūdinama pilietinio įsipareigojimo sąvoka ir vadintina respublikoniškuoju pilietiškumu. Todėl pagrindiniu veiksnium, garantuojančiu viešų ir privačių interesų dermę, laikoma valstybė kaip institucija, kurios nariai – piliečiai veikia kartu, kad užtikrintų bendrą naudą. Pagrindinė pilietiškumo išraiška respublikoniškojoje tradicijoje – saugoti valstybę ir tarnauti bendruomenės (visuomenės) labui. Pagal antrąją tradiciją valstybė „aptarnauja“ pilietį, užtikrina jo prigimtines laisves ir teises, o kartu ir galimybes veikti pačiose įvairiausiose srityse. Valstybės paskirtis – garantuoti lygų ir teisingą visų piliečių dalyvavimą priimančioms svarbioms sprendimams. Abi klasikinės pilietiškumo tradicijos tolesnėje Europos visuomenės raidoje kito

	veikiamos skirtingos socialinės ir intelektualinės atskirų visuomenių aplinkos, žmonių ir valdžios elgsenos standartų, žmogiškųjų vertybių interpretavimo.
Šaltinis savarankiškai analizei	Užduotis: Iš pirmojo LR Konstitucijos skyriaus išrinkti kuo daugiau sąsajų su antika. LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJA (Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume) I SKIRSNIS. LIETUVOS VALSTYBĖ 1 straipsnis. Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika. 2 straipsnis. Lietuvos valstybę kuria Tauta. Suverenitetas priklauso Tautai. 3 straipsnis. Niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto, savintis visai Tautai priklausančių suverenių galių. Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką. 4 straipsnis. Aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus. 5 straipsnis. Valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas. Valdžios galias riboja Konstitucija. Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms. 6 straipsnis. Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas. Kiekvienas savo teises gali ginti remdamasis Konstitucija. 7 straipsnis. Negalioja joks įstatymas ar kitas aktas priešingas Konstitucijai. Galioja tik paskelbti įstatymai. Įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės. 8 straipsnis. Valstybinės valdžios ar jos institucijos užgrobimas smurtu laikomi antikonstituciniais veiksmais, yra neteisėti ir negalioja. 9 straipsnis. Svarbiausi Valstybės bei Tautos gyvenimo klausimai sprendžiami referendumu. Įstatymo nustatytais atvejais referendumą skelbia Seimas. Referendumas taip pat skelbiamas, jeigu jo reikalauja ne mažiau kaip 300 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę. Referendumo skelbimo ir vykdymo tvarką nustato įstatymas. 10 straipsnis. Lietuvos valstybės teritorija yra vientisa ir nedalijama į jokių valstybinių darinių. Valstybės sienos gali būti keičiamos tik Lietuvos Respublikos tarptautine sutartimi, kai ją ratifikuoja 4/5 visų Seimo narių. 11 straipsnis. Lietuvos valstybės teritorijos administracinius vienetų ir jų ribas nustato įstatymas. 12 straipsnis. Lietuvos Respublikos pilietybė įgyjama gimstant ir kitais įstatymo nustatytais pagrindais. Išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis. Pilietybės įgijimo ir netekimo tvarką nustato įstatymas. 13 straipsnis. Lietuvos valstybė globoja savo piliečius užsienyje. Draudžiama išduoti Lietuvos Respublikos pilietį kitai valstybei, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nenustato kitaip. 14 straipsnis. Valstybinė kalba – lietuvių kalba. 15 straipsnis. Valstybės vėliavos spalvos – geltona, žalia, raudona. Valstybės herbas – baltas Vytis raudoname lauke. Valstybės herbą, vėliavą ir jų naudojimą nustato įstatymai. 16 straipsnis. Valstybės himnas – Vinco Kudirkos "Tautiška giesmė". 17 straipsnis. Lietuvos valstybės sostinė yra Vilniaus miestas – ilgaamžė istorinė Lietuvos sostinė.
Veikla	A) Nagrinėjant LR Konstitucijos pirmąjį skyrių, atkreipti dėmesį į galimas sąvokų ar užfiksuotų principų sąsajas (ką prisimename, žinome iš antikos istorijos?):

	<i>Demokratinė respublika, referendumas, konstitucija, tautos suverenitetas, tiesioginis valdymas ir valdymas per renkamus atstovus, valdžios padalijimas, pilietybė ir jos įgijimas...</i> B) Nagrinėjant LR Konstitucijos pirmąjį skyrių, nebijoti suklysti ir skatinti mokinius pareikšti nuomonę apie kitus jame minimus reiškinius, pvz., vėliavą, himną, herbą, sostinę. Kada jie atsirado?
--	---

ANTIKA IR POLITIKOS SĄVOKOS	
Pagrindiniai klausimai	• Ką antikos laikais reiškė sąvokos: <i>monarchija, respublika, demokratija, diktatūra</i> ir kt.? • Kaip šiais laikais valstybės skirstomos pagal tipus? • Kuo skiriasi ir kuo panašūs tokie antikos ir dabarties politiniai reiškiniai kaip demokratija, diktatūra ...?
Literatūra	• Bet kuris istorijos vadovėlis, kuriame būtų medžiagos iš antikos istorijos. • Bet kuris politologijos vadovėlis. • Antikos žodynas. V.: Alma littera, 1998. • Tarptautinių žodžių žodynas. V.: Alma littera, 2008(gali būti ir interneto: www.zodziai.lt, www.terminai.lt ar kuris kitas)
Temos pristatymas	Dabarties politikos sąvokų kilmė antikoje Monarchija antikoje Monarchija buvo ankstyviausioji valdymo forma senovės Graikijoje ir Romoje. Tačiau Graikijoje karalių valdžia labai greitai neteko absoliutizmo. Pavyzdžiui, „Iliadoje“ greta karaliaus dar minimas kariuomenės susirinkimas. O Romoje jau Romulus buvo įsteigęs jo valdžią ribojusį senatą. Romoje karalystės laikai baigėsi VI a.pr.Kr. pabaigoje. Graikų poliuose jau I tūkst.pr.Kr. pradžioje karaliai turėjo užleisti vietą aristokratijai. Kai kur (Spartoje) karaliai išliko, tik jų valdžia buvo apribota kolegialumo ir kitų institucijų. Karaliai viešpatavo ir helenizmo laikais. Tada jie tapo Rytų pavyzdžio absoliučiais valdovais. Demokratija antikoje Graikai taip pavadino naują santvarką, kurios esmė – visa tauta dalyvauja valstybės valdyme. Pavyzdžiui, Atėnuose V a.pr.Kr. valdžia priklausė 30 metų sulaukusių piliečių – vyrų bendruomenei. Ši bendruomenė visus svarbius klausimus sprendavo balsų dauguma bent kartą per mėnesį vykdamusiame tautos susirinkime. Taip buvo pakeista iki tol gyvavusi kilmingųjų valdžia. Tauta įgavo aukščiausią įstatymų leidybos galią. Ypatingi antikos demokratijos bruožai buvo vykdomosios valdžios atidavimas ne į vieno žmogaus rankas, o keletui asmenų (pvz. dešimčiai archontų senovės Atėnuose, dviem konsulams senovės Romos respublikoje), ir jų valdymo laiko apribojimas (dažniausiai – vieneriems metams). Diktatorius antikoje Romos pareigūnas, iškilus ypatingai karo grėsmei, senato liepimu skiriamas iš konsulatų. Diktatorius turėjo neribotą valdžią Romoje ir niekam nebuvo atsakingas už savo veiksmus, todėl diktatūra galėjo trukti ne ilgiau kaip 6 mėnesius, t.y. vieną karo sezoną. I a.pr. Kristų Kornelijus Sula, o vėliau ir Julijus Cezaris pasinaudojo diktatūra kaip galimybe įvesti vienvaldystę. Respublika antikoje Senovės romėnai skyrė dvi žmogaus gyvenimo sritis: res privata – privatus reikalas, t.y. namų ūkio ir privataus turto reikalai; res publica – viešasis reikalas, t.y. ta žmogaus gyvenimo dalis, kuri priklausė bendruomenei. Iš pastarosios atsirado specialus terminas RESPUBLIKA, reiškiantis „valstybės reikalus“.

Romėnų respublika sudarė derinį iš trijų grynujų santvarkų tipų: monarchijos, aristokratijos ir demokratijos. Romoje buvo valdžios padalijimas pareigūnams, senatui ir tautos susirinkimui. Taip visi tautos sluoksniai galėjo dalyvauti valdyme, tačiau tauta netapo suverenu. Respublikos klestėjimo laikais viešpatavo senatas, o pareigūnų ir tautos susirinkimo vaidmuo buvo menkesnis.

Imperija antikoje

Imperiumu Romos respublikoje vadinta neribota valdininkų valdžia. Ji reiškėsi karyboje, tapus vyriausiuoju kariuomenės vadu. Remdamasis imperiumu karvedys galėjo įsakyti nubausti Romos pilietį net mirties bausme ne mieste. Jis skelbė ėmimą į kariuomenę, teikė karinius laipsnius, vadovavo karinėms operacijoms, sudarydavo sutartis, po pergalės turėjo teisę surengti triumfo šventę. Iš pradžių imperiumas trukdavo vienerius metus, bet vėlyvosios respublikos laikais buvo duodamas ir ilgesnis terminas. Gana greitai imperiumu pradėtas vadinti ir kraštas, kuriame galiojo ši pareigūno valdžia.

Imperatorius – imperijaus turėtojas; nebuvo magistratu asmuo ypatingai svarbiomis aplinkybėmis senato paskirtas vyriausiuoju kariuomenės vadu; garbės vardas, suteikiamas karvedžiams, po pergalingo žygio grįžusiems į Romą švęsti triumfo šventės. Vėlyvosios respublikos laikais tapo simboliu absoliučios valdžios, kurią karvedys turėjo vadovaudamas kariuomenei. Todėl Cezaris imperatoriaus vardą pavertė sudedamuoju savo vardo elementu, juo pasekė Augustas. Vėlesniais laikais abiejų imperijos kūrėjų tikriniai vardai tapo imperatoriaus valdžios pavadinimais.

Imperatorystė. Romoje pradininkas – Augustas, kuris, priešingai negu Cezaris, sąmoningai atsisakė helenistinio absoliučios monarchijos modelio ir savo valdžią kūrė remdamasis Romos respublikos tradicijomis, palikdamas respublikoje buvusias tarnybas. Kita vertus, kitaip negu respublikoje, Augustas tuo pačiu metu užėmė keletą svarbių postų (prokonsulo, imperijos vyriausiojo karo vado, liaudies tribūno, vyriausiojo žynio). Taigi Roma formaliai liko respublika su senatu ir kasmet besikeičiančiais valdininkais, o iš tikrųjų viešpatavo imperatorius. Senatas po truputį buvo stumiamas į šalį; jo vieton stėjo vienvaldys (dominus), kuris įvedė absoliutinę monarchiją.

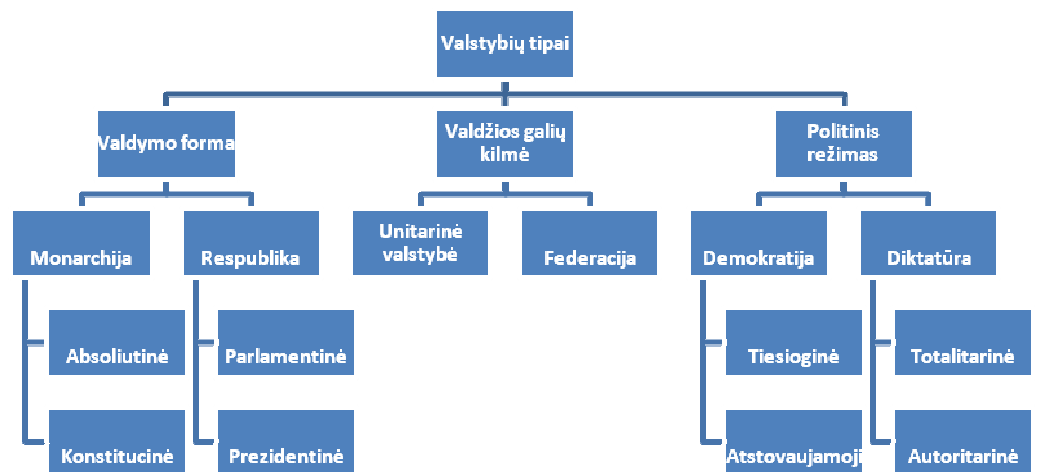
Senatas antikoje

Vienas iš trijų Romos valdžios organų. Iš pradžių buvo sudarytas iš patricijų šeimų vyriausiųjų atstovų ir jau karalių laikais turėjo patariamąjį balsą. Realiai valdžia jam atiteko respublikos laikais. Užtikrino valstybės nuosavybės ir finansų priežiūrą, vadovavo užsienio reikalams, turėjo lemiamą žodį taikos ir karo klausimais, galėjo skelbti nepaprastąją padėtį. Be senato nutarimo negalėjo įsigalioti joks tautos susirinkimo sprendimas. Tai matyti iš žodžių tvarkos SPQR (Senatas ir Romos tauta nutarė) formulėje. Ilgainiui senatoriai buvo kilę iš patricijų ir plebėjų. Jie cenzorių buvo renkami iš buvusių kvestorių, edilų, pretorių ir konsulų. Skaičius kito: nuo 300 iki 800. Senatas pats negalėjo šaukti savo posėdžių ir siūlyti jų darbotvarkės. Tai buvo aukštųjų valdininkų, ypač konsulų, reikalas. Pastarieji vadovaudavo senato posėdžiams ir turėjo atsižvelgti į senato pageidavimus. Susirinkimo vieta buvo kurija Forume arba kuri nors šventykla. Posėdžiai būdavę vieši. Tokia tvarka išliko ir imperijos laikais.

Plebiscitas antikoje

Liaudies tribūnų pasiūlymu plebėjų susirinkimo Romoje priimtas nutarimas. Atsirado kaip plebėjų kovos su patricijais priemonė ir iš pradžių buvo privalomas tik plebėjams, bet jau nuo V a.pr.Kr. – ir visai tautai. Pamažu plebiscitu imta spręsti bendrąsias problemas. Nuo 287 m.pr.Kr. centurijų komicijų ir plebiscitų priimti įstatymai buvo vienodai reikšmingi. Nuo to laiko daugumą įstatymų priimdavo plebėjų susirinkimai.

	Veto antikoje Šiuo žodžiu liaudies tribūnas galėjo sutrukdyti bet kurį Romos valdininkų veiksmą. Tokiu prieštaravimu buvo galima nutraukti ir senato posėdį. Tarptautinių žodžių žodynas (V.: Alma littera, 2008) taip pateikia pagrindinių kurso sąvokų apibrėžimus: MONARCHIJA – [gr. <i>monarchia</i> – vienvaldystė] valstybės valdymo forma; aukščiausioji valdžia bent formaliai priklauso vienam asmeniui monarchui. IMPERIJA – [lot. <i>imperium</i> – valdžia; valstybė] monarchinė valstybė, kurios vadovas yra imperatorius. RESPUBLIKA – [lot. <i>res publica</i> – visuomeninis reikalas; valstybė] valstybės valdymo forma: visi aukščiausieji valstybės valdymo organai arba tiesiogiai renkami, arba sudaromi atstovaujamųjų organų. DEMOKRATIJA – [gr. <i>demokratia</i> – liaudies valdžia] 1. valdžia, faktiškai ar formaliai kylanti iš visuomenės (bendruomenės) daugumos valios; 2. visuomeninių organizacijų, darbo kolektyvų tvarkymosi principas, pagrįstas narių savaveiksmiškumu, aktyviu dalyvavimu organizacijų veikloje ir vadovavime; vadovaujančiųjų organų renkamumas, pakeičiamumas, atsiskaitomumas kolektyvui. DIKTATŪRA – [lot. <i>dictatura</i>] 1. diktatoriaus įgaliojimai, valdžia arba valdymo laikas; 2. neribota, jokių įstatymų nevaržoma asmens ar grupės asmenų valdžia, pagrįsta jėga ir išreiškianti viešpataujančiųjų interesus; 3. visuomenės grupės ar grupių politinio viešpatavimo sistema; valstybės valdžios esmė, nepriklausoma nuo valstybės valdymo formos, valdžios įgyvendinimo būdų. FEDERACIJA – [lot. <i>foederatio</i> – sąjunga, junginys] 1. valstybinės santvarkos forma: kelios valstybės ar žemesnio lygio nacionaliniai ar istoriškai susiklostę teritoriniai junginiai yra susivieniję į vieną valstybę; 2. draugija, organizacijų sąjunga. PLEBISCITAS – [lot. <i>plebiscitum</i> – liaudies nutarimas] liaudinis balsavimas labai svarbiu politiniu valstybiniu klausimu; dažniausiai daromas, vykdamas tautos apsisprendimo teisę. VETO – [lot. <i>draudžiu</i>] 1. draudimas, kuriuo vienas valstybės organas neleidžia įsigaliooti kito jos organo aktui; pvz., valstybės vadovo atsisakymas pasirašyti ir paskelbti parlamento priimtą įstatymo projektą; 2. kolektyvinio organo nario neleidimas įsigaliooti daugumai narių priimtam sprendimui. KONSULAS – [lot. <i>consul</i>] 1. senovės Romoje respublikos laikais – dviejų vieneriems metams renkamų aukščiausiųjų pareigūnų titulas; imperijos laikais – garbės pareigūnų vardas; 2. Prancūzijoje – konsulato laikotarpio valstybės valdžios aukščiausias pareigūnas; 3. valstybės pareigūnas, pasiųstas į kitą valstybę pirmajai nuolat atstovauti ir jos bei jos organizacijų ir piliečių teisių ir ekonominių interesų ginti.
Šaltiniai	1. Valstybių tipai

2. Valdymo formos pagal Aristotelį

GINAMI INTERESAI	TEISINGOS	IŠSIGIMUSIOS
Vieno	Monarchija	Tironija
Grupės	Aristokratija	Oligarchija
Visų (daugumos)	Demokratija	Ochlokratija

3. Demokratijos vertinimas Aristotelio akimis

Akivaizdu, kad geriausia santvarka yra ta, kuri laikosi vidurio. Ji vienintelė nepatiria sukrėtimų, nes ten, kur vidurinysis sluoksnis yra gausus, rečiausiai kyla nesantaika ir prieštaravimai. <...> Aišku, kodėl dauguma santvarkų yra arba demokratinės, arba oligarchinės: kadangi vidurinysis sluoksnis jose dažnai nėra gausus, tai tie, kurie pranoksta kitus, ar tai būtų turto savininkai, ar liaudis, santvarką visuomet tvarko pagal save, atsisakydami vidurio, ir susidaro arba demokratija, arba oligarchija. Be to, kilus nesantaikai ir liaudies bei turtingųjų tarpusavio kovoms, tie, kuriems pasiseka nugalėti priešininkus, neįveda nei bendros, nei lygybe grindžiamos santvarkos, tačiau kaip pergalės dovaną pasiskiria sau vyraujančią padėtį santvarkoje ir įkuria vieni demokratiją, o kiti – oligarchiją.

Aristotelis. Politika. V. :Margi raštai,2009.

4. Demokratijos lyderio vertinimas

Tukididas rašo, kad Periklio valdymo forma buvo aristokratiška, tik pavadinimas jos buvęs demokratija, o iš tikrųjų viešpatavęs pirmasis valstybės vyras. Daugelio kitų autorių tvirtinimu, Periklis pirminis pradėjo liaudžiai burtais dalinti užkariautas žemes, duoti jai pinigų teatrui ir atlyginti už valstybines pareigas; dėl tokio blogo papročio žmonės iš kuklių ir darbščių pasidarė išlaidūs ir savavališki.

<...> Aristokratų partija jau ir anksčiau matė, kad Periklis pasidarė įtakingiausias žmogus tarp Atėnų piliečių, todėl norėjo rasti vyrą, kuris pajėgtų pasipriešinti ir susilpninti jo galią, kad visa valdžia nepatektų į vieno žmogaus rankas. Ir jam priešpastatė Tukididą <...> Visą laiką gyvendamas mieste ir kovodamas su Perikliu tribūnoje, jis greitai valstybėje atstatė pusiausvyrą tarp abiejų kovojančių pusių. Jis neleido, kad vadinamieji „gražieji ir gerieji“ išsisklaidytų ir susimaišytų su liaudimi, kaip anksčiau, kada jų vertingumo spindesys buvo temdomas minios. Jis atskyrė juos nuo liaudies, surinko į vieną vietą, ir sutelktinė jų jėga nusvėrė svarstyklių lėkštę. Jau iš pat pradžių

valstybėje, kaip geležyje, buvo nepastebimas įtrūkis, kuris vos vos rodė, kad yra nesutarimas tarp demokratų ir aristokratų <...> viena dalis piliečių ėmė vadintis „demokratija“, kita – „oligarchija“. Štai kodėl Periklis atleido vadžias ir valdė, pataikaudamas liaudžiai.

Plutarchas. Rinktinės biografijos. V., 1996, p. 16, 18–19.

5. Šiuolaikinis Atėnų demokratijos vertinimas

3 obolų (smulki graikų moneta) dienpinigiai liaudies susirinkimų ir liaudies teismų dalyviams, ypač viduriniams ir žemesniems sluoksniams, IV šimtmečiu leido būti valdžios dalininkais. <...>

Taip demokratinėje valstybės santvarkoje materialūs ir idealūs aspektai susipynė, kad būtų užtikrintas pritarimas valdžiai. Šis susipynimas būtent Atėnuose leido atsirasti tam tikrai savitai logikai, nuolat skatinusiai vėlesnes kartas žavėtis ir mėgdžioti: paskiro individo dalyvavimas, kompetencijų paskirstymas skirtingoms institucijoms, vykdomosios valdžios ribojimas kasmet keičiant pareigūnus, kelių asmenų skyrimas į žinybas (kolegialumas), pareigūnų pareiga atsiskaityti, darbo pasidalijimo ir racionalios procedūros sukūrimas; pačiame šio politinio statinio viršuje buvo įkurdinta teisė bei įstatymas... <...> Laikui slenkant, iškilo profesionalūs politikai, vadinamieji *demagogai*, beveik išstūmę paprastus piliečius, kurie tiesioginiu ir visuotiniu būdu dalyvavo politikoje. Sudėtingiems politiniams, o ypač ekonominiams sprendimams priimti reikėjo išmanymo, nuolatinio domesio ir gebėjimo spręsti, o šios savybės dažnai viršydavo paprasto piliečio interesus ir pajėgumą.

Europos mentaliteto istorija / Sud. Peter Dinzelbacher. V., 1998. p. 399–400.

6. Apie diktatūrą Romoje

Apie pralaimėjimą sužinojęs, pretorius Pomponijus tučtuojau sušaukė tautos susirinkimą ir be išsisukinėjimų ir melo tiesiai pasakė: „Romėnai, didelį ir svarbų mūsų pralaimėjimą, mūsų kariuomenę sunaikintą, konsulas Flaminijus užmuštas. Pagalvokite apie savo išsigelbėjimą ir saugumą.“ Šie konsulo žodžiai sujaudino minią lyg audros vėjas jūrai, – visas miestas subruzdavo. Baisiai išsigandę piliečiai negalėjo nei galvoti, nei ką nors nutarti, bet paskui visi kaip vienas nusprendė, kad, tokioms sunkioms aplinkybėms esant, reikalinga neribota vienvaldystė, romėnų vadinama diktatūra, reikalingas vyras, kuris tvirtai ir drąsiai paimtų į rankas šią valdžią, o toks vyras esąs tik vienas – Fabijus Maksimas, kurio išmintis ir būdo taurumas atitinka diktatoriaus valdžios didingumą.

Plutarchas. Rinktinės biografijos. V., 1996, p. 48–49.

7. Julijaus Cezario vertinimas

Romoje Cezaris išgarsėjo savo iškalba, gindamas kaltinamuosius, o savo svingumu, malonumu ir dideliu ne pagal metus paslaugumu įsiteikė romėnams. Jo pietūs, puotos ir visas prabangus gyvenimas vis stiprino jo įtaką valstybėje. <...>

Nusilenkę šito vyro likimui ir leidę sau jungą uždėti, romėnai manė, kad vienvaldystė yra vienintelis atodvastis nuo pilietinių karų ir kitų nelaimių, ir išrinko jį diktatoriumi iki gyvos galvos. Šita nepakeičiama valdžia, sujungta su neribota vienvaldyste, buvo tikra tironija. Cicerono pasiūlymu, senatas paskyrė Cezariui pirmuosius garbės titulus, kurie tačiau neviršijo žmogiškosios didybės ribų, bet kiti ėmė jam teikti garbę be jokio saiko, lenktyniaudami vieni su kitais, ir per tuos jų išpūstus ir besaikius dekretus net lojaliausi piliečiai ėmė neapkęsti Cezario ir juo bodėtis.

	<i>Plutarchas. Rinktinės biografijos. p. 257, 300.</i> 8. Romos imperijos vertinimas Išsteigtą Augusto „diarchiją“ (t. y. – dviejų valdžių, vadinasi, imperatoriaus ir senato, sistemą), arba „principatą“, pakeitė „dominatas“, arba neapribota despotija, kurią įvykdė Diokletianas ir Konstantinas Didysis. Šioj despotijoje senatas nebeturėjo politiškos valdžios; jis tapo iš dalies patariamąja įstaiga, neturinčia aiškių funkcijų, o iš dalies municipaline Romos miesto taryba. Dabar valstybės centras – imperatoriaus rūmai. Senato vietoj rados viešpaties taryba <...> greit pavadinta konsistoriumu, t. y. tų tarnautojų susirinkimu, kurie kalbėjo su imperatoriumi tik stovėdami. <...> Didieji Romos organizatoriai, Diokletianas ir Konstantinas iš esmės pertvarkė ir provincijų organizaciją. <...> Nebedalindami provincijų į senato ir imperatoriaus provincijas, kaip darė Augustas, reformatoriai pridarė provincijų daugiau negu dvigubai. Diokletianas įsteigė visą gubernatorių hierarchiją, kurie buvo lygiateisiai, bet rungėsi dėl aukštesnio titulo ir tuo silpnino vieni kitus. <i>Karsavinas L. Europos kultūros istorija. V., 1991. D. 1. p. 15.</i>
Veikla	A. Galima skirti savarankiškus darbus moksleiviams – parengti ir pristatyti klasėje: 1. Iš senovės Graikijos paveldėtos politikos sąvokos. 2. Iš senovės Romos paveldėtos politikos sąvokos. 3. Ką šiais laikais reiškia iš antikos paveldėtos sąvokos? Dabar šią medžiagą galima rasti „temos pristatyme“. B. Galima duoti savarankiškai užpildyti lentelės „Valstybių tipai“ apatinę dalį ir skirti parengti pristatymus klasėje: 1. Kuo skiriasi ir kuo panašios visos monarchijos? 2. Kuo skiriasi ir kuo panašios visos respublikos? 3. Kuo skiriasi ir kuo panašios visos demokratijos? 4. Kuo skiriasi ir kuo panašios visos diktatūros? 5. Kodėl vienos valstybės vadinamos unitarinėmis, o kitos – federacinėmis? C. Galima, susipažinus su temos pristatymu ir (arba) moksleivių pristatymais, palyginti schemą „Valstybių tipai“ su lentele „Valdymo formos pagal Aristotelį“. Svarbiausias lyginimo klausimas – kaip pasikeitė sąvokų reikšmės. D. Galima nagrinėti kitus šaltinius (3–8) pagal mokytojo parengtus klausimus ir (arba) stengtis rasti analogijų (pavyzdžių) su šių dienų panašiais politiniais reiškiniais.

ANTIKA POLITIKOS PALIKIMAS IR LDK IKI XVI A. VID.	
Svarbiausi klausimai	• Ar galima viduramžių LDK vadinti imperija? • Kokių yra skirtumų tarp LDK, kaip imperijos, ir klasikinės (Romos) imperijos?
Temos pristatymas	LDK dydis XIV–XVI a., teritorinė sandara, kurioje išsiskiria metropolija ir jai pajungtos periferijos, jos ribų tvarumas laike leidžia ją įvardinti imperija. Profesorius Zenonas Norkus nurodo, kad LDK pasižymėjo ir kitais klasikiniais imperijos požymiais: <i>pirma</i>, ji vykdė plačią teritorinę ekspansiją; <i>antra</i>, siekė tapti hegemonu Rytų Europoje, t.y. bandė prisiimti tvarkdarės vaidmenį regione, diktavo kaimynėms jų užsienio politiką, tapo arbitre jų vidaus kovose dėl valdžios; <i>trečia</i>, buvo daugiatautė valstybė, kurioje viena iš etnokultūrinių grupių užėmė politiškai vyraujančią padėtį. LDK, kaip ir kitos imperijos, tapo tautų maišymosi katilu, kuriame vyko asimiliacijos ir etnogenezės procesai. Kita vertus, kai kurių klasikinių imperijos bruožų šiai valstybei trūko. LDK

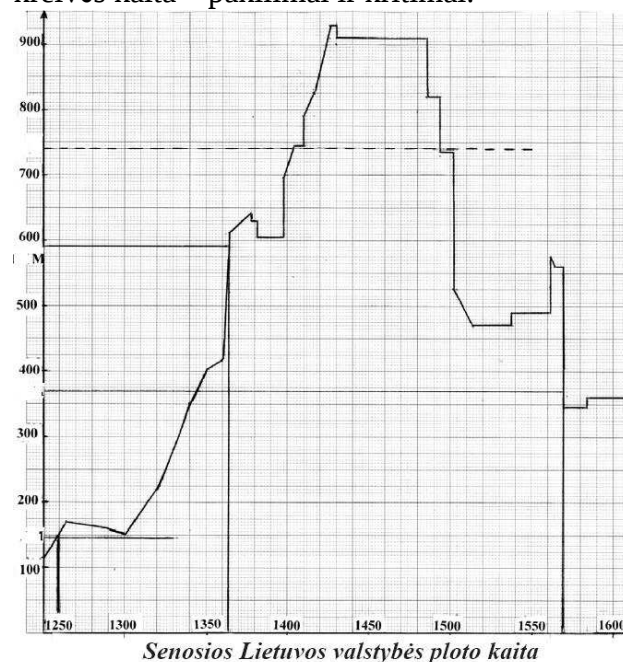
	neturėjo išstobulintos kelių ir komunikacijų sistemos, jos žemių tarpusavyje nesiejo glaudūs ekonominiai ryšiai. Nebūta ir universalistinės imperinės ideologijos, kuri būtų leidusi suformuluoti kokią nors aukštesnę misiją. LDK valdovai net nesiskelbė imperatoriais, nes priimti į katalikišką bendruomenę jie pripažino joje galiojančią rangų hierarchiją.
Literatūra	http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/45/str1.pdf Zenonas Norkus. Apie antrąją Kijevą, kurio taip ir nebuvo: Lietuvos Didžioji kunigaikštystė lyginamosios istorinės imperijų sociologijos ir tarptautinių santykių teorijos retrospektyvoje http://www.if.vu.lt/files/LIS%20serveris/LietuvosIstorijosStudijosNo23.pdf Zenonas Norkus. Kada senoji Lietuvos valstybė tapo imperija ir nustojo ja būti? Atsakymas į lietuvišką klausimą, naudojantis estišku metodu
Šaltiniai	Lietuvos metraštis pateikia tokį vaizdą Prie savo gyvos galvos apdalijo visus savo sūnus, ir penkiems savo sūnams davė dalis, būtent: vyriausiajam sūnui Mantvydui – Karačevą bei Slonimą, Narimantui – Pinską, o Algirdui – Krėvą. Be to, Vitebsko kunigaikštis neturėjo sūnų, tik tai dukterį, jis išleido už Algirdo savo dukterį ir priėmė jį Vitebsko žemėn. Karijotui davė Naugardą, Liubartui – Vladimirą su Lucku ir Volynės žemę. O šiuos du savo sūnus paliko didžiaisiais kunigaikščiais: Jaunutį savo sostinėje Vilniuje ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, o Kęstutį Trakuose bei visoje Žemaičių žemėje. <i>Lietuvos Metraštis. Bychovco kronika. p. 72.</i>
Veikla	Kadangi nurodyti prof. Zenono Norkaus straipsniai pasižymi didele apimtimi, tad jų skaitymą ir analizę galima padalyti atskiroms mokinių grupėms. Kodėl siūloma dirbti grupėmis? <i>Pirma</i> , didelės skaitomo teksto apimtys. Viso straipsnio (apie 70 psl.) perskaitymas reikalautų tikrai ne vienos pamokos. Supratimas – dar daugiau. <i>Antra</i> , to paties teksto skaitymas nedidelėje grupėje leistų efektyviai tarpusavyje išsiaiškinti nesuprantamas vietas (jų tikrai yra nemažai) arba bent suformuluoti klausimus mokytojiui. <i>Trečia</i> , perskaitę ir supratę teksto dalį šios grupės mokiniai gali sėkmingai padėti aiškinti medžiagą kitų grupių nariams. Tam reikėtų išsistudijavusius tam tikras straipsnio dalis mokinius suskirstyti naujomis grupėmis taip, kad į kiekvieną iš jų įeitų po vieną buvusių skirtingų grupių atstovą, kuris naujiems grupės nariams pristatytų savąją perskaitytą dalį. Pavyzdžiui, vienai mokinių grupei galima pasiūlyti atsakyti į klausimus pagal straipsnio „Apie antrąją Kijevą, kurio taip ir nebuvo: Lietuvos Didžioji kunigaikštystė lyginamosios istorinės imperijų sociologijos ir tarptautinių santykių teorijos retrospektyvoje“ įvadą ir pirmąją dalį „ <i>LDK kaip valstybės imperinio pobūdžio klausimas tradicinės istoriografijos požiūriu</i> “: • Kaip kito žodžio „imperija“ vertinamasis aspektas? • Kokią „imperijos“ sampratą siekė viduramžiais įteisinti krikščionių bažnyčia? Kodėl ji to siekė? • Kodėl iki šiol Lietuvoje nebuvo populiariu ieškoti imperijos bruožų LDK istorijoje? • Nuo ko priklauso vienoks ar kitoks atsakymas į klausimą – ar LDK buvo imperija? Kitai mokinių grupei galima pasiūlyti atsakyti į klausimus pagal straipsnio „Apie antrąją Kijevą, kurio taip ir nebuvo: Lietuvos Didžioji kunigaikštystė lyginamosios istorinės imperijų sociologijos ir tarptautinių santykių teorijos retrospektyvoje“ antrąją dalį „ <i>Imperijos, kaip lyginamosios istorinės sociologijos ir tarptautinių santykių teorijos, objektas</i> “: • Kuo praeityje imperijos skyrėsi viena nuo kitos?

- Kodėl kai kurios valstybės kartais vadinamos „neformaliomis imperijomis“?
- Kokius imperijų raidos etapus („slenksčius“) išskiria šiuolaikiniai sociologai?

Trečiai mokinių grupei galima pasiūlyti atsakyti į klausimus pagal straipsnio „Apie antrąjį Kijevą, kurio taip ir nebuvo: Lietuvos Didžioji kunigaikštystė lyginamosios istorinės imperijų sociologijos ir tarptautinių santykių teorijos retrospektyvoje“ trečiąją dalį „Kodėl ir kokia imperija buvo LDK“:

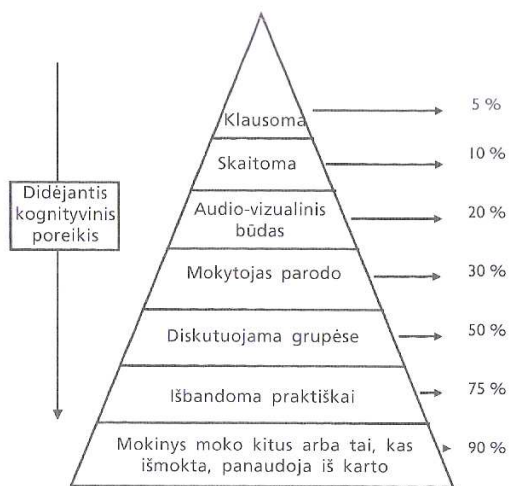
- Kuriuos tradicinius imperijos bruožus atitiko viduramžių LDK?
- Kodėl prof. Z.Norkus LDK vadina „imperija maitvanagiu“?
- Kada ir kodėl baigėsi LDK imperinis laikotarpis?

Kuriai nors mokinių grupei galima pateikti užduotį – naudojantis istorijos vadovėliais ar kita informacine literatūra paaiškinti prof. Z.Norkaus nubraižytą diagramą, t.y. su kokiais LDK valdovų veiksmais, su kuriais karais yra susijusi kreivės kaita – pakilimai ir kritimai.

ISTORIJOS DALYKINĖS IR BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMO PAVYZDŽIAI TAIKANT BENDRADARBIAVIMĄ SKATINANČIUS METODUS

Dažnai mokymo metodus lemiančia esmine aplinkybe XI–XII klasėje tampa siekis padėti mokiniams kuo geriau pasiręngti istorijos brandos egzaminui. Tačiau net ir tada vien istorijos dalykinės kompetencijos ugdymo nepakanka. Galima taip pat įjungti ir bendrąsias kompetencijas, pirmiausia – su mokymusi bendradarbiaujant susijusius metodus. Kodėl tai būtina?

Mokymosi piramidė

Beveik niekas neprieštarauja, kad žinios ilgiau išlieka tada, kai jomis yra naudojamosi. Pavyzdžiui, daugybės lentelės, pagrindinių žodžių rašybos taisyklių nereikia kartoti, prisiminti kiekvienoje klasėje. O pagrindiniai istorijos dalykai (datos, vardai, sąvokos) dažnai išmokstami „tam kartui“ ir užmirštami jau po kelių mėnesių ar metų. Kodėl taip yra? Daugybės lentelė, žodžių rašybos taisyklės paprastai naudojamos kasdien, o istorijos žinios, deja, – ne. Be to, šiuo metu beveik visi pripažįsta, kad yra teisinga čia pateikta diagrama. Kodėl taip yra, paaiškinti visai nesunku. Kuo daugiau informacijos įgijimo ir apdorojimo kanalų dalyvauja mokymosi veikloje, tuo stipresnis išpūdis. Pirmais dviem atvejais „įdarbinamas“ tik vienas pojūtis – klausos (ausys) arba regos (akys). Trečiu ir ketvirtu atveju šie kanalai veikia kartu. Na, o piramidės apačioje

esančių metodų metu prie jų prisijungia balsas, lytėjimas, aktyvi veikla. Taigi pasiekus, kad mokiniai mokytųsi vieni iš kitų, kad mokytųsi kartu, neabejotinai pagerės žinių supratimo ir jų išlaikymo atmintyje kokybė.

Kokie yra patys populiariausi įvairių bendradarbiavimą skatinantys metodai istorijos pamokose?

1. Kompozicija

Tai darbo grupėse variantas. Iš turimos medžiagos reikia atsakyti į šešis (penkis) klausimus. Tada klasė suskirstoma į pirmines (bendradarbiaujančias) grupes taip, kad kiekvienoje būtų po šešis (penkis) mokinius. Vienos grupės mokiniai pasirenka numerius nuo 1 iki 6. Pirmasis grupės narys atsakingas už pirmojo klausimo nušvietimą, antrasis – už antrojo klausimo analizę, trečiasis – už trečiojo klausimo nušvietimą ir t.t. Tada turintieji tuos pačius numerius sudaro naujas – antrines (ekspertų) – grupes ir kartu bando parengti atsakymą į savąjį klausimą, taip pat pasitaria, kaip kuo efektyviau jį pristatyti kitiems pirminės grupės nariams. Po kiek laiko, grįžus į pirminę grupę, kiekvienas jos narys supažindina kitus su parengtu atsakymu.

1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6	
Kiekvienas pirminėje grupėje studijuoja tam tikrą aptariamą medžiagos dalį, o visa grupė visą – medžiagą.					
1 1 1 1 1	2 2 2 2 2	3 3 3 3 3	4 4 4 4 4	5 5 5 5 5	6 6 6 6 6
Antrinę grupę sudarantys mokiniai pasitaria, kaip suprato visų tą pačią studijuojamą medžiagą, kaip su ja supažindinti likusius.					
1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6	
Grįžę į pirmines grupes, mokiniai pasakoja draugams tai, ką išmoko („moko kitus“).					

Kuo šis metodas naudingas?

Mokiniai bendradarbiauja, svarsto, sistemina, įsitikina, diskutuoja, o paskui aiškina savo grupių nariams. Kai mokinys moko kitą, jam padeda, paaiškina, tokios žinios įstringa labiausiai. Kita vertus, eksperto funkciją atliekantis mokinys kartu ugdomi bendravimo įgūdžius, mokosi sklandžiai reikšti mintis, logiškai mąstyti, pats geriau nei kitais būdais įsisavina išmoktą medžiagą. Kitų

mokymas verčia tikrinti savo žinias, performuluoti medžiagą taip, kad būtų galima ją perteikti kitiems suprantama forma.

Be to, sumanesni, ambicingesni mokiniai turi galimybę atskleisti savo gebėjimu, neatkreipdami visos klasės dėmesio. Kartais tokie mokiniai nuogąstauja ir neparodo visos savo erudicijos, nes bijo pasirodyti išsišokėliais. Taikant šį metodą problema pašalinama pačioje pradžioje. Tokie mokiniai bus kitų vertinami, nes jie yra ne varžovai, o „mokytojai“. Tuo tarpu lėtoکو mąstymo, mažiau motyvuoti mokiniai kompozicijos metodo dėka nejaučia diskomforto, kurį dažniausiai patiria bendros arba individualios apklausos metu. Dirbdami mažoje grupėje jie mažiau rizikuoja, sprenddami vienokį ar kitokį uždavinį.

2. Spėjimas pagal aprašymą

Kortelėje pateikiama (garsiai perskaitoma) užuomina apie istorinę asmenybę. Jeigu mokinyš iškart nustato asmenybę – 5 taškai. Jei ne, pateikiama kortelė su kita užuomina apie tą pačią asmenybę. Jei mokinyš nustato asmenybę – 4 taškai. Jei ne, pateikiama dar viena kortelė su kita užuomina apie tą pačią asmenybę. Jei mokinyš dabar nustato asmenybę – 3 taškai, ir t.t.

Galima paįvairinti tokį žaidimą sugalvojant situaciją, kurios niekada nebuvo, bet teoriškai ji įmanoma. Ypač intriguotų netikėti vadovėliui kiek prieštaraujantys duomenys apie asmenybes. Pavyzdžiui, testas „Kuris tinkamiausias būti prezidentu?“ gerai tiktų medžiagos apibendrinimo pamokai:

Tarkime, vyksta rinkimai į prezidento postą. Visi trys kandidatai – tai realios istorinės asmenybės, gyvenusios vienu metu.

Pirmas kandidatas: Turima gana patikimų įrodymų dėl ryšių su nusikaltėliais, pusiau legaliais finansuotojais. Invalidas, negali vaikščioti. Turėjo dvi meilužes. Užkietėjęs rūkorus, surūkantis kelis pakelius stiprių cigarečių per dieną. Išgeria vidutiniškai pusantro litro martinio per dieną.

Antras kandidatas: Du kartus buvo atleistas iš tarnybos už neatsakingumą. Turi įprotį miegoti iki vidurdienio ar dar ilgiau. Rūko cigarus. Besimokydamas, vartojo narkotikus – marihuaną, kokainą. Kiekvieną vakarą išgeria po butelį konjako.

Trečias kandidatas: Turi karinių apdovanojimų už narsą ir didvyrišką elgesį mūšio lauke. Vegetaras. Nerūko. Vienintelis mėgstamas alkoholinis gėrimas – alus, bet ir to vartoja retai. Neturi visiškai jokių, net netiesioginių ryšių su mafija, buvusiais arba esamais nusikaltėliais, pinigų plovimu ar pan. Buityje labai kuklus.

Kas tie kandidatai? Kurį Jūs rinktumėte į prezidento postą?

Atsakymas:

Pirmas kandidatas – Franklinas Ruzveltas, JAV prezidentas.

Antras kandidatas – Vinstonas Čerčillis, Didžiosios Britanijos ministras pirmininkas.

Trečias kandidatas – Adolfas Hitleris, Vokietijos fiureris.

3. Liudininkas

Empatija – gebėjimas įsijausti į kitą žmogų, pasijusti jo kailyje (jo „batuose“), jo akimis pažvelgti į jį supantį pasaulį, paaiškinti jo veiklos, elgsenos motyvus. Empatija reiškia tarsi įėjimą į kito (laike ir (arba) erdvėje) asmeninį pasaulį ir buvimas jame „kaip namie“, laikiną gyvenimą kito gyvenimu. Pagrindinio ugdymo pirmos pakopos klasėse šis gebėjimas dažniausiai ugdomas per tokias užduotis, kurioms reikia žinių ir vaizduotės, pavyzdžiui, „Viena diena viduramžių mieste“, „Aš daraktoriaus mokykloje“ ir pan.

Pagrindinio ugdymo antros pakopos ir vidurinio ugdymo pakopos klasėse empatiniai įgūdžiai gali būti ugdomi ir sudėtingesniais metodais ir technikomis, pavyzdžiui,

Liudininkas

Liudininkas (mokinyš, keli mokiniai, gali būti ir mokytojas) kelias ar keliolika minučių kalba apie kurį nors istorinį įvykį arba reiškinių taip tarsi būtų jame dalyvavęs. Toliau leidžiama grupelėmis mokiniams pasirengti jį klausinėti – išsiaiškinti, kas neaišku, kas gali būti interpretuojama kitaip.

Vėliau jis apie tą įvykį arba reiškinių yra klausinėjamas klasėje pavienių mokinių arba grupelių. Pavyzdžiui, Vokietijos ir SSRS karo pradžia ir Lietuva:

Uždaviniai:	Pozicijos:
(A) Paaiškinti, kaip skirtingo statuso ir amžiaus grupių Lietuvos žmonės vertino prasidėjusį karą tarp Vokietijos ir SSRS. (B) Paaiškinti, koks galėjo būti jų elgesys pirmosiomis karo tarp Vokietijos ir SSRS dienomis.	(A) vidutinio ūkininko ~50 m., (B) buvusio LR ministro ~45 m., (C) lietuvis samdinės ~30 m., (D) žydo amatininko ~30 m., (E) lietuvis pirmakursio studento ~20 m.

Metodų taikymas. Tema „1922 M. ŽEMĖS REFORMA LIETUVOJE“

Šaltiniai:

A. IŠ ŽEMĖS REFORMOS ĮSTATYMO

Žemės reformos įstatymas leidžiamas bežemiams ir mažžemiams žeme aprūpinti, žemės valdymui taip sutvarkyti, kad būtų tinkamos sąlygos žemės ūkiui ir visų pirma smulkiajam ir vidutiniam ūkiui tarpti, ir suvalstybinti tiems žemės turtams, kuriuos valstybė gali tikslingiau naudoti ir saugoti, negu privatiniai asmenys.

1§. Žemės reformos reikalams imama:

a) valstybinės žemės;

c) buvusių Rusų Bajorų ir Valstiečių Žemės Bankų žemės, po 1904 metų rusifikacijos tikslais išdalintos kolonistams ir turinčios grįžti valstybei einant 1919-01-09 laikinu įstatymu apie Lietuvos pilietybę ir 1919-01-19 įstatymu dėl buvusių Valstiečių Žemės Banko žemių, išskyrus žemes tų kolonistų, Lietuvos piliečių, kurie prieš karą yra įsigiję duotuosius aktus ir jie patys ar jų vaikai savanoriais ištikimai tebetarnauja ar tarnavo Lietuvos kariuomenėje;

d) žemės, Rusų valdžios po 1863-01-01 konfiskuotos iš įvairių asmenų ir išdalintos rusifikacijos tikslais kolonistams ar kitiems asmenims, jei šios žemės valdomos pačių gavusių asmenų ar jų įpėdinių;

e) žemė tų privatininkų ar jų įpėdinių, kurie tarnavo Bermonto ar Virgoličo ginkluotuose būriuose, tarnavo ar tarnauja lenkų kariuomenėje, dirbo arba dirba prieš Lietuvos nepriklausomybę; jei priešingam Lietuvos Respublikai veikime dalyvavo ne patys savininkai, o jų įpėdiniai, tad šiuo keliu žemės reformos reikalui imama toji jų žemės dalis, kuri priklausytų tiems įpėdiniams, einant paveldėjimo įstatymais;

f) esamos valstybės žinioje, ar faktinai bažnyčių valdomos įvairių rūšių bažnytinės žemės;

g) privatininkų žemės, jei savininkas turi daugiau žemės už nustatytą 2§ normą.

2§. Iš privatininkų imama visa toji žemė ir žemės ūkiai, kur vieno asmens arba šeimos bendrame valdyme sudaro daugiau per 80 hektarų.

5§. Svetimų šalių piliečiams, kuriems rusų įstatymai, kaipo svetimšaliams išimties keliu leisdavo Lietuvoje ne miestų srityse turėti nuosavybėje žemės, paliekama teisės esamas jų nuosavybėje žemes nuo šio įstatymo paskelbimo dienos 3 metų laikotarpiu perleisti Lietuvos piliečiams žemdirbiams.

13§. Kiekvienos savarankiškai gyvenančios bežemių ir mažžemių žemės darbininkų šeimos galva arba savarankiškai gyvenąs atskiras asmuo turi teisės gauti žemės šio įstatymo nustatytais sąlygomis.

15§. Kaimo srityje duodama žemės bežemiams nuo 8 ligi 20 hektarų, o mažžemiams pridedama žemės ligi šios normos. Žemės duodama prie daikto ir kiek galint žemės ūkio atžvilgiu racionalinguose viensėdžių tipo vienetuose.

22§. Gaunantieji žemės nuosavybėn privalo sumokėti valstybei išperkamuosius už tą žemę mokesnius, kurie nustatomi rugiais pagal žemės plotą, jos rūšį ir padėties patogumą.

23§. Išperkamieji mokesniai sumokami valstybei per 36 metus.

30§. Kariai bežemiai ir mažžemiai, kurie savo noru arba Lietuvos vyriausybės šaukiami stojo Lietuvos kariuomenėn ginti Lietuvos nepriklausomybės ir gindami ją nuo priešininkų nebuvo teismo baudžiami ir ištikimai ištarnavo kariuomenėje ligi karo pabaigos ir demobilizacijos, turi pirmenybės prieš kitus (13§) gauti žemės iš valstybės.

Pastaba. Kariai, kurie: a) ištikimai yra tarnavę kariuomenėje ir dėl sužeidimo ar nustojo sveikatos yra iš jos visai paleisti; b) ištikimai kariuomenėje tarnavusiųjų ir nukautųjų ar šiaip mirusiųjų karių šeimynos ir c) taip pat atitarnavę paskirtą kariuomenėj laiką kariai, nors jie iš kariuomenės dar būtų ir nepaleisti – gauna žemės pirma kitų karių.

31§. Už gaunamąją žemę neatsilygina: 1) kariai, nurodytieji pastaboj prie 30 § punktuose a ir b, ir 2) kariai, nežiūrint ar jie moka ar nemoka žemės ūkio darbo dirbti, kurie Lietuvos vyriausybės 1918 metų gruodžio mėnesio 28 dieną pašaukti ligi pirmo naujokų šaukimo savo noru stojo Lietuvos kariuomenėn, ir ligi šio įstatymo paskelbimo dienos nepašauktųjų ir nemobilizuotųjų metų kariai, kurie po pirmo naujokų šaukimo savo noru stojo Lietuvos kariuomenėn ir pasižymėjo kovose arba buvo kovose sužeisti.

58§. Už paimtas einant 2 § iš privatinų savininkų žemes atlyginama atatinkamomis 1910-1914 metų vidutinėmis kainomis, atsižiūrint į tų žemių rūšį, dabartinę ūkio ir jam reikalingų trobesių padėtį ir dirbimo stovį, skaitant vieną rusų rublį tolygų 2 auksinam.

B. Mokslininko Jono Kuprionio vertinimas 1962 m.:

Užguitas lietuvis pasijuto bestovįs nuosavoje dirvoje, turįs nuosavą pastogę. Reikia tik įsivaizduoti, kas šiandien bebūtų iš lietuvių tautos, jei rusiška komunistinė santvarka Lietuvoje būtų radusi tik dvaro kumetį, o ne savarankišką savo vertės ir savo teisių pajutimą įgijusį lietuvi. Jau to vieno pakaktų suprasti žemės reformos vertę.

C. Mykolo Krupavičiaus 1929.12.26 laiškas Juozui Tumui-Vaižgantui (Tulūza)

<...> Lietuvą išgelbėjom; gal dvarų kaina, gal rūmų rūmelių nelaime, gal kumečių politika, gal visu tuo, kas šiandien pačiam nepatinka, bet ką pats vakar dirbai savo kunigiškos ir lietuviškos sąžinės, sveiko instinkto verčiamas. Gal! Bet už tai Lietuvą turi, už tai savo vaižgantišką garbingą darbą gali laisvai dirbti. Pasakyk, ar už rūmelius ir ponų tradicijas būtum Lietuvą paaukojęs?

<...> Bet sakyk, kanauninke, ar estetiškiau kur ne kur turėti gražius lenko dvarponio rūmus su kelių mylių aplinkumoj apiplýšusiais ir suvargusiais lietuviais, kankinamais dūšia ir kūnu. Ar geriau turėti visus patenkintus lietuvius, sočius dūšia ir kūnu, laisvus nuo lenkiškos įtakos savo brolius, einančius ta linkme, kad kiekviena sodyba būtų rūmeliai? Juk mes tuo keliu einam.

D. Žemės reforma viename valsčiuje

Skaistgirio valsčiuje tuomet buvo 7 dvarai ir palivarkai, kurių žemės plotas viršijo nustatytą normą. Tai Baisogalos dvaro savininkui Vladislavui Komarui priklausę Jurdaičiai (1620 ha), Teodoros Bergman Butniūnai (246 ha), Jono Berzinio Dubovka (140 ha), Žagarės dvaro savininkui Georgijui Naryškinui (mirusio Aleksandro Naryškino brolis) priklausę Bijeikiai (130 ha, nuomojo Kristupas Rapas), Dimitrija (50 ha, nuomojo Jokūbas Dimišauskis), Jankūnai (250 ha) ir Žeimiai (1767 ha) bei Igno Kymanto dalis Žemių dvaro (200 ha).

E. Iš nepartinio Jurgio Žitinevičiaus 1921.12.19 kalbos Steigiamajame Seime

Čia daug kritikuojamas šis įstatymas ir daug kas sako, kad jis netikęs. Bet atsiminkite, kad jei nebūtų Seimas panorėjęs leisti šitą įstatymą, tad žmonės patys būtų pradėję visas tas reformas, kaip jie supranta.

F. Iš interviu su literatūros tyrinėtoju, prozininku, poetu, publicistu Viktoru Alekna

Mano tėvas žemės neturėjo, bet valdė dvarininko žemę. Kadangi buvo bežemis, tai prasidėjus žemės reformai įteikė pareiškimą ir gavo 15 ha. Tada pradėjo savarankiškai gyventi. Taigi gyvenome kaip smulkūs vidutiniškai maždaug 10 km nuo Raseinių. Kadangi vaikystėje parodžiau šiokių tokių gabumų, tai tėvai nutarė mane leisti į gimnaziją, nepaisydami, kad šeimoje buvau

vyriausias ir ūkyje reikėjo piemens. Jeigu nebūtume turėję žemės, apie jokių mokslus nė kalbos nebūtų buvę.

G. Reformos statistika

Valstybinio žemės fondo paskirstymas 1919–1940 metais				Žemės savininkų žemė %		
	Sklypai , vnt.	Plotas			1919	1940
		ha	%			
Naujakuriams (bežemiams, amatininkams ir kaimo darbininkams)	38747	36208 4	27,80	Valstybė	9,23	19,50
Mažažemiams	26367	90629	6,96	Ūkininkai	55,51	70,66
Kaimo darbininkų daržams, valstiečiams už servitutus	7918	31501	2,42	Dvarininkai	26,20	1,53
Palikta dvarininkams	1734	18662 1	14,33	Bažnyčia	0,32	0,35
Valstybės miškų ir vandenių ūkiui, įstaigoms, savivaldybėms ir pan.		62641 2	48,10	Kitos žemės	8,73	7,84
Liko neišdalyta		5145	0,40			

H. 1930 m. visuotinio žemės ūkio surašymo duomenimis (%)

Ūkių dydis ha	Ūkiai	Žemė ha	Samdiniai	Darbo arkliai	Melžiamos karvės	Kiaulės	Javų ¹ derlius	Bulvių derlius	Mašinų galia ²
1–5	18,60	3,57	2,03	6,47	7,75	7,55	3,66	8,73	5,52
5–10	27,23	13,50	5,25	19,54	17,64	18,85	14,48	19,11	7,14
10–15	20,73	16,76	9,73	19,63	18,09	18,90	17,06	18,89	7,10
15–20	11,57	13,20	10,48	13,22	12,63	13,08	12,85	12,88	6,06
20–30	11,90	19,14	21,60	16,95	16,89	17,64	18,77	16,33	12,59
30–50	7,17	17,67	23,64	13,54	14,12	14,22	16,89	12,79	17,06
50–100	2,25	9,84	15,44	6,66	7,73	6,59	9,36	6,52	18,92
100–..	0,56	6,33	11,83	4,00	5,16	3,19	6,93	4,74	25,61

¹ Rugių, kviečių ir avižų.

² Variklių galingumas.

Metodų taikymas

„KOMPOZICIJA“

Užduotis:

Reikia išnagrinėti žemės reformos problemą pagal tokius klausimus:

1. Kokie buvo žemės reformos politiniai tikslai?
2. Kokie buvo žemės reformos socialiniai tikslai?
3. Kaip buvo vykdoma žemės reforma?
4. Kas laimėjo vykdam žemės reformą?
5. Kokios tendencijos išsivyravo žemės ūkio organizacijoje baigiant vykdyti reformą?

Užduoties instrukcija:

Mokiniai suskirstomi į pirmines (bendradarbiaujančias) grupes taip, kad kiekvienoje būtų po penkis mokinius. Kiekvienos grupės mokiniai pasirenka numerius nuo 1 iki 5. Pirmasis grupės narys

atsakingas už pirmojo klausimo nušvietimą, antrasis – už antrojo klausimo analizę, trečiasis – už trečiojo klausimo nušvietimą ir t.t.

Turintieji tuos pačius numerius susiburia į antrines (ekspertų) grupes ir kartu, naudodamiesi pateiktais šaltiniais, parengia atsakymą į savąjį klausimą.

I grupė naudojami A, B, E šaltiniai.

II grupė naudojami A, B, C, E, F šaltiniai.

III grupė naudojami A, D šaltiniai.

IV grupė naudojami C, F, G šaltiniai.

V grupė naudojami G, H šaltiniai.

Taip pat šių grupių nariai pasitaria, kaip kuo įtaigiau išnagrinėtą klausimą pristatyti kitiems pirminės grupės nariams.

Grįžęs į pirminę grupę, kiekvienas jos narys supažindina kitus mokinius su parengtu atsakymu.

„ANTITEMA“

Užduotis:

Kas būtų, jei Lietuvoje 1922 metais nebūtų priimtas Žemės reformos įstatymas?

Atsakyme turi būti:

- Būtų išlikę stambūs dvarai (D šaltinis).
- Lietuviai būtų likę samdiniai (A, F šaltiniai).
- Lenkų ir rusų tautybės dvarininkai būtų išlaikę ekonominę ir politinę įtaką (A, C šaltiniai).
- Nebūtų susiformavęs iš valstiečių kilęs lietuvių inteligentų sluoksnis (F šaltinis).
- Būtų kilusi socialinė įtampa, neramumai (B, F šaltiniai).
- Sparčiau būtų vykus emigracija iš Lietuvos.
- Stambiuose ūkiuose būtų efektyviau naudojama žemės ūkio technika (D, H šaltiniai).
- Savanoriams nebūtų atlyginta už jų atliktą pareigą (A šaltinis).

Išvada:

Žemės reforma tarpukario Lietuvoje buvo būtina.

„DEBATAI – UŽ IR PRIEŠ“

Užduoties instrukcija:

Mokinių diskusijai pateikiamas E šaltinio teiginys „Čia daug kritikuojamas šis įstatymas ir daug kas sako, kad jis netikęs“. Klasė dalijama į dvi grupes. Pirmoji grupė renka argumentus, kad reformos įstatymas buvo pagrįstai kritikuojamas. Antroji grupė ieško argumentų, jog jis buvo vykęs ir laiku priimtas. Argumentai turi būti paremti šaltinių medžiaga.

Diskusijoje turi būti argumentai:

UŽ:

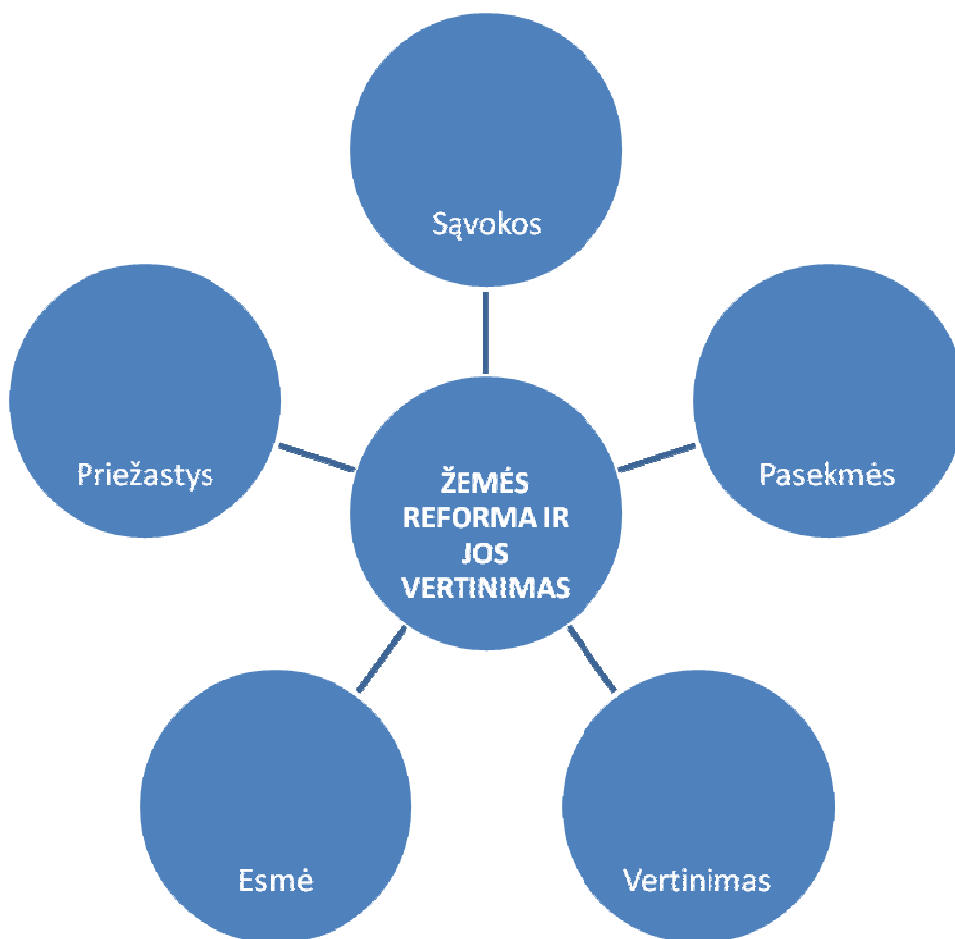
- Bežemiai ir mažžemiai gavo žemės.
- Žeme aprūpinti savanoriai.
- Pakirsta dvarininkų įtaka.
- Susiformavo iš smulkių ir vidutinių ūkininkų kilęs lietuvių inteligentų sluoksnis.
- Panaikinta galima socialinė įtampa.

PRIEŠ:

- Pažeistos Lietuvoje gyvenusių dvarininkų teisės į nuosavybės neliečiamumą.
- Pažeistos Lietuvoje gyvenusių lenkų ir rusų tautybės žemvaldžių teisės į nuosavybės neliečiamumą.
- Išperkamieji mokesčiai valstiečiams tapo sunkia našta.
- Nusavintos žemės atlyginimas nebuvo adekvatus jos realiai vertei.
- Liko nepatenkinta Katalikų bažnyčia.

„MINČIŲ ŽEMĖLAPIS“

Užduoties instrukcija:

Skelbiama pamokos tema, nurodomas tikslas ir paaiškinamas darbo metodas.

- Klasė suskirstoma į keturias grupes.
- Lentoje užrašoma problema.
- Grupėms skiriama užduotis – susipažinus su šaltiniais, išskirti temai reikalingas sąvokas, jas apibūdinti.
- Lentoje braižomas žemėlapis – pirmoji rodyklė „sąvokos“.
- Grupėms pateikiamos užduotys – nagrinėti šaltinius ir išskirti: I grupei – priežastis, II grupei – esmę; III grupei – pasekmes, IV grupei vertinimą pagal skirtingas pozicijas.
- Grupės pristato savo darbo rezultatus ir papildo pradėtą braižyti žemėlapi.
- Visos grupės nagrinėja G ir H šaltinius, nurodo, kokios papildomos informacijos suteikia šie šaltiniai, kurią žemėlapio tinklo vietą jie papildo.

VERTINIMAS MOKANTIS PAGAL ISTORIJOS MODULIŲ PROGRAMAS

Norminio vertinimo pavyzdys

- Kontrolinio darbo vertė – x (y, z) taškų.
- 10 balų įvertinimą gauna 10 proc. mokinių, kurie surenka daugiausia taškų; 9 balų įvertinimą gauna irgi 10 proc. mokinių, kurių rezultatai blogesni už pirmųjų; 8 balų įvertinimą gauna dar kiti 10 proc. mokinių ir t.t.
- Apribojimai: jei geriausieji mokiniai nesurenka, pvz., trijų ketvirtadalių visų taškų, įvertinimas „10“ apskritai neskiriamas; jei blogiausiai darbą atlikusieji mokiniai surenka, pvz., daugiau kaip vieną ketvirtadalį visų taškų, įvertinimas prasideda nuo pažymio „4“.
- Ką tai duoda?

Savęs įvertinimas

Sužinojau nauja:	Jau žinojau ir patvirtinau savo žinias:
Igijus naujų žinių, pasikeitė mano supratimas (įsivaizdavimas) apie:	Kad visiškai suprasčiau, man dar trūksta žinių apie:

Grupių darbo vertinimo modelis (naudojamas mokytojų)

Grupės darbo vertinimo kriterijai:

- a) informacijos suradimas;
- b) rastos informacijos pateikimas;
- c) pagalba kitų grupių mokiniams.

Kiekvieną grupę argumentuotai įvertina kitos grupės.

Atsižvelgdamas į kitų grupių vertinimus mokytojas paskiria kiekvienai grupei tam tikrą balų skaičių, kurį konkrečios grupės mokiniai išsidalija pagal savo indėlį į bendrą darbą.